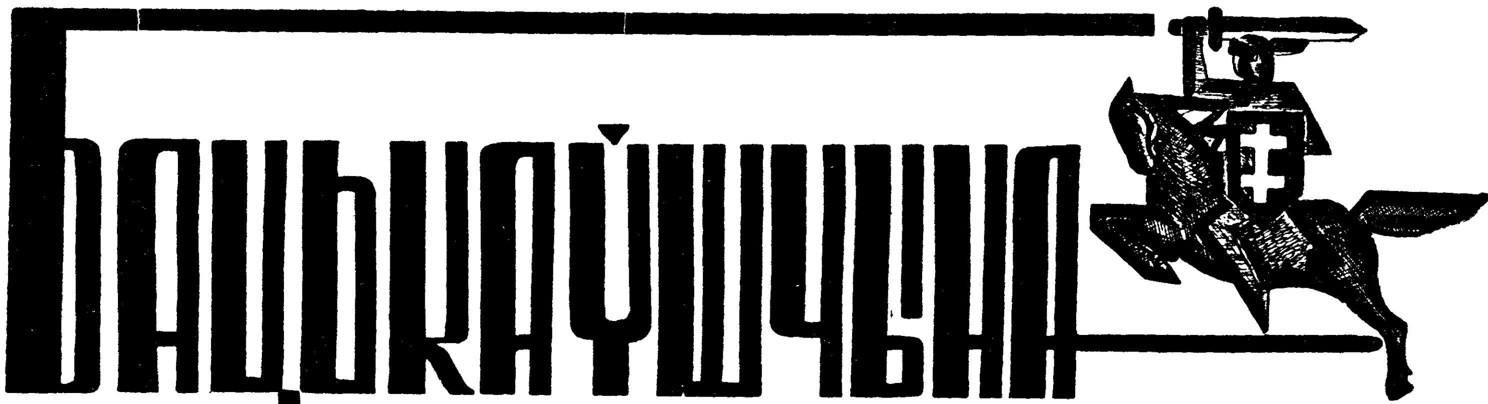

ГАЗЭТА ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ — ЦАНА 30 Н. ФЭН.

ВОРГАН БЕЛАРУСКАЙ НАЦЫЯНАЛЬНА ВЫЗВОЛЬНАЙ ДУМКІ

DIE WEISSRUTHENISCHE ZEITUNG „BAĆKAUŠČYNA“ („VATERLAND“)
Herausgeber: Wladimir BORTNIK
Postadresse: Die Weissruthenische Zeitung „Baćkauščyna“ („Das Vaterland“), (13 b) München 19, Schliessfach 69.

Druck: „LOGOS“, Buchdruckerei u. Verl., G.m.b.H., München 8, Rosenheimer Str. 46 a.
Цана: Нямеччына: на год — 14,— м.; 6 м-цаў — 7,50 м.; 3 м-цы — 4,25 м.; **ЗША і Канада:** на год — 8,— д.; 6 м-цаў — 4,50 д.; 3 м-цы — 2,50 д.; 1 нумар — 0,20 д. **Ангельшчына й Аўстралія:** 39 шыл.; 21 шыл.; 12 шыл.; 1 шыл. **Бэльгія:** 210 фр.; 120 фр.; 75 фр.; 5 фр. **Францыя:** 800 фр.; 450 фр.; 250 фр.; 20 фр. **Аргентына:** 80 пэз.; 45 пэз.; 25 пэз.; 2 пэз. **Перасылка лётніцкай поштай аднаго нумару газэты каштуе дадаткова:** у ЗША і Канаду — 40 фэнігаў (10 ам. цэнт.); у Аргентыну — 70 фэн. (17 ам. ц.); у Аўстралію — 90 фэн. (22 ам. ц.). Падвойныя нумары каштуюць падвойна.

Банковае конто: Zeitung „Baćkauščyna“, Konto Nr. 357-125, Bay. Hypotheken- u. Wechselbank, München.

LE JOURNAL BIELORUSSIEN „LA PATRIE“	DIE WEISSRUTHENISCHE ZEITUNG „DAS VATERLAND“	THE WHITERUTHENIAN NEWSPAPER “THE FATHERLAND„

№ 3 (337) — Нядзеля, 20 студзеня 1957 г. — ГОД ВЫДАНЬНЯ 11

Пачатак рэгабілітацыі сталінізму

Мы ўжо ня раз выказвалі пагляд, што паднятае Хрушчовам на XX зьезьдзе партыі асуджэньне Сталіна й сталінізму ды запачаткаваньне новага курсу палітычнае адлігі было толькі тактычным і прапагандовым ходам, які крэмлёўскія валадары ўважалі за неабходны дзеля ратаваньня моцна расьхістанай савецкай сыстэмы, а ня прынцыповай зьменай савецкае палітыкі. Апошнія зьявы ў камуністычным сьвеце поўнасьцю пацьвердзілі нашую думку.

Прыпомнім сабе на гэтым месцы, якія былі вынікі г. зв. адсталінізоўваньня як у самым Савецкім Саюзе, гэтак і ў падпарадкаваных яму сатэлітных краінах Сярэдня-Ўсходняе Эўропы. У сваей прамове на закрытым паседжаньні XX зьезду партыі Хрушчоў ня толькі паказаў памылкі Сталіна і паўсталыя зь іх шкоды, але абвінаваціў яго як вялікага праступніка, які дзеля заспакаеньня сваей хворай амбіцыі й ніколі незаспакоенай прагнасьці ўлады сьвядома рабіў страшныя злачынствы і тым самым прыносіў вялікія няшчасьці партыі й народам Савецкага Саюзу. Прыпомнім, што пасьля гэтых абвінавачаньняў пачаліся й канкрэтныя праявы, што былі простым вынікам асуджэньня памерлага дыктатара й ягонага паступаньня. Гарады, хвабрыкі й вуліцы, названыя іменем і ў чэсьць Сталіна, пачалі атрымліваць новыя назовы, з многіх публічных установаў пазьнікалі партрэты Сталіна, прэса пачала замоўчваць заслугі Сталіна для розных савецкіх дасягненьняў, якія раней прыпісваліся выключна яму аднаму.

Адсталінізоўваньне хутка пачало пранікаць і ў нутраны працэс савецкага жыцьця, у якім павеіла веснавой адлігай некаторае лібэралізацыі. Гэтая адліга закранула навет і ідэялягічныя асновы артадаксальнага савецкага камунізму. Падняліся галасы за патрэбай грунтоўнае рэвізіі партыйнае інтэрпрэтацыі гісторыі Савецкага Саюзу, гісторыі партыйнага руху, літаратуры, мастацтва і іншых галінаў творчасьці. Разам з гэтым праводзіўся працэс рэгабілітацыі выклятых Сталінам і фізычна зьнішчаных дзеячоў партыі, тэарэтыкаў камунізму, вучоных і пісьменьнікаў, пра якіх раней забаронена было навет і ўспамінаць. Мала зарыентаваныя ў савецкіх дачыненьнях уважалі, што ў Савецкім Саюзе ўзапраўды наступіў новы палітычны курс, які мае ўсе азнакі трываласьці й далейшай пасьлядоўнасьці.

Уводзячы гэты новы курс, крэмлёўская кліка, аднак, пералічылася. Яна не ўзяла пад увагу таго незапярэчнага факту, што асуджаны сталінізм — гэта той-жа ленінізм, які цяпер проціўстаўляўся сталінізму, і што абодвы гэтыя зьявішчы — ленінізм і сталінізм — гэта неадлучныя паняцьці створанай імі савецкай сыстэмы, савецкага камунізму і савецкай імпэрыі. Усе гэтыя зьявішчы становяць адно й тое самае і нельга адкінуць аднаго, каб не падмінаваць другога.

А гэтак сталася. Пачалося ад сатэлітных краінаў Сярэдня-Ўсходняй Эўропы, дзе дух свабоды ня быў яшчэ на столькі здушаны, чымся ў самым Савецкім Саюзе, і дзе існавалі яшчэ некаторыя атрыбуты самастойнасьці й незалежнасьці. Задэкляраваны Хрушчовам югаслаўянскаму дыктатару Ціту прынцып «собскай дарогі да сацыялізму» быў сквапна падхоплены іншымі сатэлітнымі краінамі і спрычыніўся да ўзмацьненьня ў іх канцэпцыі нацыянал-камунізму. У што гэта вылілася, дастаткова паказалі выпадкі ў Польшчы й Вугоршчыне.

У сьлед за сатэлітнымі краінамі пачаўся фэрмэнт і ў самым Савецкім Саюзе, галоўным чынам сярод студэнцкае моладзі. Прычыны і характар гэтага фэрмэнту былі ідэнтычныя з тымі, што ў Польшчы й Вугоршчыне, хаця ў параўнаньні з апошнімі зарысаваліся зь ведамых прычын толькі ў міньятуры.

Усё гэта не магло не запалохаць савецкіх кіраўнікоў, што выбраная імі часовая тактыка сябе не апраўдала й дала адваротныя вынікі. Пры гэтым трэба думаць, што і сярод самой крэмлёўскай верхавіны выступілі моцныя супярэчнасьці між абароньнікамі новага курсу ці г. зв. антысталінцамі і праціўнікамі гэтага курсу — сталінцамі. У сувязі з гэтым на Захадзе пачаліся выказвацца прагнозы, што поўны разлом на крэмлёўскім алімпе ёсьць нямінучы, а ягоным вынікам — палацавы пераварот: адныя прарочылі перамогу групы Хрушчова й Булганіна, іншыя артадаксальнай групы сталінцаў — Молатава й Кагановіча, а яшчэ іншыя прыпушчалі, што ўладу возьмуць вайсковыя колы на чале з маршалам Жукавам і наступіць вайсковая дыктатура. Судзячы паводля апошніх вестак, выглядае, што ў Савецкім Саюзе пачаўся выразны паварот да сталінізму. А той факт, што рупарам гэтага павароту стаўся той-жа самы Хрушчоў, паказвае, што ў Крэмлі была дасягнутая поўная згода. Гэта таксама яшчэ адзін пасярэдні довад, што акцыя адсталінізоўваньня была толькі тактычным менэўрам, які сяньня аказаўся небясьпечным, а навет лішнім і непатрэбным, бо сваей грубой рэакцыяй супраць вугорскага паўстаньня Саветы поўнасьцю здэмаскавалі ўвесь хвальш палітычнае адлігі.

Яшчэ пад канец мінулага году савецкая прэса пачала выказваць што раз часьцей сур'ёзнае занепакаеньне, што лёзунг аб адвароце ад сталінізму многімі зразумелі няправільна, а варожыя рэакцыйныя сілы й агенты заходняга імпэрыялізму пачалі яго выкарыстоўваць супраць Савецкага Саюзу й сацыялістычнага лягеру. Гэтак сама перасьцерагалася перад хвальшывым разуменьнем прынцыпу собскай дарогі да сацыялізму ў сатэлітных краінах. Адначасна з гэтым пачаліся войстрыя атакі супраць нядаўнага прыяцеля Ціты, як галоўнага прапагатара тэзы собскай дарогі да сацыялізму. Гэта былі яшчэ толькі першыя сымптомы зьмены. Затое навагодняе выступленьне Хрушчова не пакідае ўжо ніякіх сумлеваў, на які палітычны шлях узыходзіць цяпер Крэмль.

Перад заходнімі дыпляматамі, сабранымі ў Крэмлі на навагоднім прыняцьці, Хрушчоў схарактарызаваў Сталіна, як «вялікага змагара супраць імпэрыялізму і як вялікага марксістага». Ён далей заявіў: «Імпэрыялістыя называюць нас сталінцамі. Вось-жа калі ходзіць аб змаганьне зь імпэрыялізмам, мы ўсе зьяўляемся сталінцамі». Сталін зрабіў памылкі — прадаўжаў Хрушчоў, — але ўсе савецкія правадыры мусяць несьці за гэта адказнасьць, бо яны зь ім супрацоўнічалі. «Людзі чыну робяць памылкі, а Сталін так многа зрабіў добрага, за якім ня відаць ягоных памылак». Адначасна з гэтым выступленьнем Хрушчова і вядучы ворган савецкай палітыкі «Вопросы философии», які выдаецца Акадэміяй Навук СССР пад рэдакцыяй Молатава, перасьцярог перад «пераўвялічанай крытыкай» Сталіна, якая прывяла да крайнасьці і якая была выкарыстаная варожымі сіламі вонках Савецкага Саюзу.

Абвяшчаючы рэгабілітацыю нядаўна асуджанага сталінізму, пры іншай нагодзе Хрушчоў выступіў у вабароне сталінскіх палітычных прынцыпаў у дачыненьні да сацыялістычнай сям'і народаў, маючы тут наўвеце сатэлітныя краіны Сярэдня-Ўсходняй Эўропы. У інтэрвью, дадзеным чэхаславацкай камуністычнай газэце «Рудэ право», ён запэўніў, што «кажная спроба імпэрыялістых распаліць вайну і кажная спроба рэакцыйных сілаў зьменшыць дасягненьні сацыялістычных народаў спаткаецца з такім-жа контрударам з нашага боку». Далей Хрушчоў заклікаў камуністычныя краіны да «калектыўнай абароны супраць адбудовы капіталізму». За найважнейшае заданьне ён уважаў змаганьне з усякімі спробамі, якія зьяўляюцца накіраваныя на зьнішчэньне адзінства між работнікамі і камуністычнай партыяй. Лёгка здагадацца, што тут Хрушчоў перадусім меў на думцы Вугоршчыну й Польшчу, а прыведзеныя вышэй ягоныя выказваньні расшыфроўваюць далейшую савецкую палітыку ў дачыненьні да сатэлітных краінаў.

(Заканчэньне на 3-яй бачыне)

Бяз душы

Пераглядаючы савецкія газэты, я натрапіў на вельмі цікавае зьявішча: шырокае распаўсюджваньне тэмы аб гультаёх калгаснае працы. У мінулую ўборачную кампанію беларускае сялянства было засыпана прыпеўкамі, прыказкамі, звароткамі на гэтую тэму. Вось, для прыкладу, некалькі зь іх: «Гультай і злодзей — два родныя браты»; «Дзе гультаёў больш — там жывецца горш!»; «На яду мастак, а на работу сяк-так»; «Гультая ня трымай у сакрэце, крытыкуй яго ў газэце!» Усё гэта выходзіла ад газэты «Зьвязда» — воргану ЦК камуністычнай партыі Беларусі, Вярхоўнага Савету і Савету Міністраў БССР. Там-жа знайшоў я і спэцыяльны артыкул, пабудаваны на выказваньнях Леніна аб працоўнай дысцыпліне.

А як-жа тады із сталымі цьверджаньнямі аб гэройскай працы, аб сьведамасьці савецкага працаўніка, патрыятызьме, адданасьці партыі й уладзе, што ў СССР сталася, як кажуць, тыповай зьявай? Колькі напісана, нагаворана аб новым савецкім чалавеку, колькі гадоў партыйныя агітатары стараюцца ўкараніць гэта ў сьведамасьць падсавецкіх народаў, а вось на практыцы нічога не застаецца, як зьвярнуцца да прыпеўкі ці прыказкі (штучна падробленай пад народную), каб сатырычнымі ці дыдактычнымі радкамі іх ратаваць сваю справу. Разьбежнасьць тут відавочная.

На беларускую вёску трапіў вельмі пагрозьлівы мастацка-выяўленчы плякат з Маскоўскага мастацкага выдавецтва, дзе так проста й зазначана: «Не работал — хлеба нет! — таков людьрю ответ!». Калі ўзяць на ўвагу, што хлеб — гэта асноўнае, што ядуць савецкія калгасьнікі, дык такая пагроза ператвараецца ў запраўдную трагэдыю жыцьця.

Тых, хто хоць крыху ведае й знаецца на характэрных рысах беларускае натуры, павінна моцна зьдзівіць, адкуль узялося ў нашым сялянстве гэтае зьявішча гультайства?

Старадаўная вусная й песенная творчасьць беларускага народу гаворыць нам, што арганічна паводля сваёй натуры Беларус ёсьць надзвычайна працавіты, трывалкі ў працы, любіць і шануе працу, як дар Божы чалавеку:

«Усе лугі пакошана вялікімі пакосамі,
Усе палі засеяны вялікімі засевамі:
Аўсамі, пшаніцамі,
Усякімі пашніцамі!»

«Дзякуй Богу, каб вясна прышла,
Каб я маладая нажалася
І снапочкаў нанасілася».

«Мая жонка рана ўставала,
Рана ўставала, тонка прала,
Тонка прала, чыста ткала!»

Навет на прыгоне працавітасьць заўсёды лічылася дадатняю рысаю чалавека:

«Ходзяць жнеі, жнеі маладыя,
Жнеі маладыя, сярпы залатыя!
«Жыта жалі — аж гудзела,
У копы клалі — ды-к зьвінела!»

Палявыя працы сялянства прыраўноўваліся да ваеннай бойкі мужных вояў:

«А ў нас сяньня вайна была,
ды мы поле зваявалі!»

Адсюль зусім зразумелыя тыя радасныя вясёлыя, іскрыстыя настроі, якія мы бачым у працоўных сьвятах, прысьвечаных заканьчэньню палявых працаў, уборцы ўраджаю з характэрным беларускім сьвятам дажынак, абрадамі «казловае барады», сустрэчамі «раю», ці «спарыша», паходамі жнеяк, «багатымі дварамі» і г. д.

Дык што-ж тады сталася?

А сталася тое, што на калгасных савецкіх палёх і такох, фэрмах і сенажацях працуюць людзі, у якіх **адыймаюць душу народную.** Гэтая душа перш за ныя сілаю ад селяніна. А ў выніку, з ўсе **мела ў сабе Бога,** моцна верыла ў сьвятасьць працы, навет рэальна ўяўляла сабе, як:

«Сам Бог сена косіць,
Прачыстая абед носіць!»

Само слова «збожжа» паходзіла ад з **Божая,** ад Бога, дар Божы.

Гэтую Божую, духовую сутнасьць працы бальшавікі ўтапталі ў балота, зьняважылі, зганьбілі.

Душа народная ў працы была **разам з прыродаю.** Поле, нівы, самое жыта — усё гэта для беларускага селяніна былі жывыя істоты, да іх ён звык зьвяртацца ў цяжкія й радасныя мамэнты жыцьця й працы, зь імі разам думаць, радзіцца. Навет у самыя пякотныя, цяжкія часіны жніва беларуская жнейка суцяшала сама сябе:

«Маёй горкай бядзе
Сонейка грэе,
Ветрык вее,
Салавейка пяе!»

Што можа цяпер даць зматар'ялізаваная прырода, сьцюдзённая, бяздушная, укладзеная бальшавікамі ў графікі й нормы?

Праца й хата непарыўна былі зьвязаныя ў народным уяўленьні **й народнай душы:**

«Радзі Божа хлеб,
Пладзі Божа дзетак!»

Завяршэньне працы — ураджай, ляжаў:

У полі снапамі,
А ў даму пірагамі».

Паводля свае натуры, Беларус моцны гаспадар, з разьлікам, ашчадны, саліднь, як у полі, гэтак і ўдома; у хаце любіць парадак, моцныя сямейныя сувязі.

Як чуецца цяпер такі наш селянін у ўмовах калгаснага жабрацтва, дзяржаўнага нявольніцтва, разбурэньня сям'і, бацькаўшчыны? А навошта яму той чужы балшавіцкі ўмалот і ўраджай, калі ён змушаны хадзіць у гарадзкія крамы па свой-жа хлеб, які нічога супольнага ня мае зь ягонай хатай, зь ягонай сям'ёй? Цяпер ужо ня скажаш, не засьпяваеш:

«Хадзі раёк на мой дварок!»

Ані райка, ані дварка ўжо няма — яны калектывізаваныя бальшавікамі адабраныя сілаю ад селяніна. А ў выніку, з працавітага, саліднага, паважнага й разумнага гаспадара стаўся батрак, які, бязумоўна, ня будучы больш зацікаўленым паднявольнай працай, становіцца ў вачох бальшавікоў гультаём. Ці-ж здолеюць пастановы партыі, лёзунгі, плякаты, прыпеўкі, прыказкі й звароткі зрабіць што-небудзь, калі самая сыстэма бальшавізму арганічна чужая, варожая народнай натуры, калі яна руйнуе й выкарэньвае самую істоту — **душу народную?**

Мікола Куліковіч

За мінулы тыдзень

(**пс**) Найвыдатнейшай падзеяй апошніх дзён было, бяссумлеўна, абвешчаньне г. зв. «дактрыны Айзэнгаўэра» або пляну паўстрыманьня бальшавіцкае экспансіі на Блізкім Усходзе. Плян гэты палягае ня толькі на эканамічнай дапамозе адсталым краінам гэтага раёну; ён таксама прадбачвае ўжыцьцё амэрыканскіх збройных сілаў, у выпадку, калі-б якаякалечы з краінаў Блізкага Ўсходу была заатакаваная іншай дзяржавай, што знаходзіцца пад уплывам камуністаў. Плян гэты ў першай сваёй вэрсіі быў больш станоўкі і энэргічны, аднак пад ціскам розных прыхільнікаў славутага суіснаваньня, Айзэнгаўэр быў змушаны даліць да яго вады, а менавіта дадаць адзін сказ, што «збройныя сілы ЗША будуць інтэрвэньяваць толькі у такім выпадку, калі ахвяра камуністычнай агрэсіі зьвернецца з просьбай аб дапамогу . . .» Гэтай устаўкай Айзэнгаўэр хацеў злагодзіць ураджаньне і не дражніць маскоўскага мядзьведзя. А шкада, бо Масква разумее толькі моцныя словы.

Усё-ж такі, навет з гэтай устаўкай, плян ёсьць зьявішчам вельмі пацяшаючым і даводзіць, што ўрэшце амэрыканскія дзейнікі зразумелі небясьпеку й пастанавілі супрацьдзеіць.

Плян Айзэнгаўэра сустрэўся з войстрай крытыкай з боку дэмакратычнай партыі ЗША, якая закідае яму, што абмінуў дзьве найбольш пякучыя праблемы Блізкага Ўсходу, а менавіта Суэзу і арабска-ізраэльскі канфлікт. Урэшце, Камітэт Кангрэсу закідае Айзэнгаўэру, што выступаючы разам з Расеяй супраць Англіі й Францыі, а таксама на боку эгіпецкага дыктатара супраць Ізраэля паслабіў амэрыканскія саюзы і асьмеліў Крэмль, у выніку чаго цяпер гэты плян паўстрыманьня спрычыніцца да большай міжнароднай напружанасьці.

Цяжка сказаць, якія канчальныя формы будзе мець «дактрына Айзэнгаўэра» і колькі ёй Кангрэс зломіць рэбраў. Аднак выглядае, што яна будзе прынятая і ўвойдзе ў жыцьцё, рэч зразумелая, паколькі зь ім згодзяцца зацікаўленыя краіны Блізкага Ўсходу. Да гэтага часу да пляну выразна нэгатыўна аднёсься толькі эгіпецкі ўрад. Рэакцыя Масквы на пляна Айзэнгаўэра была вельмі войстрай, а гэта найлепш сьветчыць, чаго бальшавікі баяцца.

Эфэктоўнасьць «дактрыны Айзэнгаўэра» таксама паслабляецца кляўзуляй, што яна будзе праводзіцца ў цесным супрацоўніцтве з АЗН. Як нам ні прыкра, але трэба сумлявацца, што гэтая гаварыльная інстытуцыя дадасьць павагі найлепшым плянам.

☆

Гэтымі днямі Гамэршэльд, разводзячы рукамі, мусіў прызнацца сябром АЗН, што ня змог выканаць даручэньня Генэральнае Асамблеі адносна вугорскае праблемы. Прычына простая — ані Масква, ані ейныя падгалоскі ў Будапэшце не згадзіліся ўпусьціць у Вугоршчыну назіральнікаў АЗН, ані навет ейнага Сакратара Гамэршэльда. Кадар адказаў, што калі Гамэршэльд хоча наведаць Вугоршчыну можа гэта зрабіць увесну. Бачна, баіцца, каб Сакратар АЗН не схапіў катару над Дунаем . . .

Ня вельмі весела пачаўся Новы Год і для камуністычных верхаводаў. Можа ня столькі дактрына Айзэнгаўэра, колькі іх непакояць настроі сярод народаў Савецкага Саюзу і г. зв. сатэліцкіх краінаў. Хрушчоў запозна спасьцярогся, што дэсталінізацыя зрабіла такі руйнуючы ўплыў на «маналітнасьць» камуністычнага блёку. Цяпер Хрушчоў затрубіў на адбой дэсталінізацыі, аднак цяжка будзе адрабіць памылкі. У мінулым тыдні ў Будапэшце адбываўся засакрэчаны зьезд кіраўнікоў камуністычных партыяў СССР, Вугоршчыны, Румыніі, Чэхаславаччыны і Баўгарыі. Аб гэтым зьезьдзе сьвет даведаўся пасьля ягонага заканчэньня, але так і цяпер няведама, аб чым на гэтым зьезьдзе гаварылася. Можна аднак дадумоўвацца, што нічога прыемнага.

Перадусім кідаецца ў вочы няпрысутнасьць на гэтым зьезьдзе польскае і югаслаўскае дэлегацыяў. Да гэтага часу ня было афіцыйных выказваньняў польскага ўраду адносна гэтага зьезду, таму ня ведама, ці Гамулка адмовіўся ад удзелу, ці з тактычных меркаваньняў ня быў запрошаны. Магчыма, што на пярэдадні выбараў у польскі Сойм Масква не захацела камплікаваць Гамулку і так цяжкога палажэньня. Аднак моцна праўдападобна, што Гамулка за прыкладам Ціты мае навагу ісьці да сацыялізму сваім шляхам і не захацеў зьвязвацца з блёкам сталінцаў. Затое югаслаўская прэса выразна нэгатыўна аднеслася да будапэскіх нарадаў камуністычных кіраўнікоў, гэтага ў сваім родзе звужанага Камінформу.

Адным словам, за зялезнай заслонай далёка ня ўсё так добра, згодна і скансалідавана, як аб гэтым паведамляюць супольныя камунікаты.

„Польшча Гамулкі“

Ад рэдакцыі: Апошнімі часамі ў Польшчы адбыліся й адбываюцца нязвычайна важныя падзеі: пазнанскае паўстаньне, прыход да ўлады Гамулкі, крах калектывізацыі, развал польскага камсамолу й утварэньне новых арганізацыяў моладзі, спыненьне глушэньня замежных радыёвых перадачаў, дамаганьні польскіх інтэлектуалістых сувязі з заходнім сьветам (і з польскай эміграцыяй), новае пагадненьне каталіцкае царквы з урадам, якое дае значную свабоду рэлігійнае дзейнасьці, і шмат чаго іншага, — усё гэта напэўна не застаецца без уплываў на насельніцтва Беларусі, куды, бясспрэчна аб усім гэтым пранікаюць даволі дакладныя весткі (паміж Польшчай і Беларусяй існуе жывы, хоць і абмежаны, кантакт насельніцтва.

Ніжэй зьмяшчаем у скароце сэрыю артыкулаў, у якіх апісваюцца вырашальныя падзеі ў Польшчы ў канцы леташняга году, якія забясьпечылі польскаму народу вышэй пералічаныя асягненьні. Артыкулы былі апублікаваныя ў парыскай газэце «Ле Монд» карэспандэнтам гэтае газэты Філіпам Бэнам, які назіраў за падзеямі беспасрэдна у Польшчы, і, дасканала ведаючы польскую мову, меў шмат дзе доступ да інфармацыяў зь першае рукі. Ягоныя артыкулы, п. заг. «Польшча Гамулкі» былі апублікаваныя ў «Ля Монд» ад 21 да 30. XI. 56 года

☆

ПРАЛЁГ РЭВАЛЮЦЫІ

Варшава ... лістапад. — Калі-б Гамулка не сказаў «не» 19 кастрычніка ў Варшаве, студэнты Будапэшту не арганізавалі-б свае дэманстрацыі ў знак салідарнасьці з Польшчай, ня было-б напэўна й вугорскае рэвалюцыі. Калі-б ня ўзьніклі ў Вугоршчыне забурэньні, магчыма Ізраэль, Францыя й Вяліка-Брытанія не інтэрвэнавалі-б на Блізкім Усходзе. Але гэтыя падзеі здарыліся, а гэта робіць вельмі магчымым, што «польскі Кастрычнік» захавае назаўсёды месца ў сусьветнай гісторыі. Што-ж запраўды здарылася гэнымі днямі ў Варшаве?

Каб лепш зразумець гэта, трэба вярнуцца да першых дзён 1955 году. Некалькі тыдняў перад гэтым, амэрыканскае радыё, якое перадае ў польскай мове, паведаміла, што нейкі Сьвятло, высокі функцыянэр польскае сакрэтнае паліцыі, занепакоены ўпадкам Бэрыі, уцёк у заходні Бэрлін. Пасьля некатарага часу ён атрымаў дазвол апублікаваць свае рэвэляцыі. Сьвятло, імя якога сымбалізавала самы жахлівы тэрор, не пашкадаваў сваіх былых гаспадароў, камуністычных верхаводаў. Ён раскрыў іхныя злачынствы. Гэта быў пачатак крызысу. ЦК польскае работніцкае (камуністычнае) партыі пастанавіў на сваім паседжаньні правесьці радыкальную чыстку ў сакрэтнай паліцыі. У абліччы страшэннага скандалу, дыктатура пралетарыяту павінна была адрачыся ад мяча, дзякуючы якому яна існавала. Адным з вынікаў Сьвятлавых выяўленьняў было звальненьне ў сьнежані 1954 году Гамулкі, зьняволенага тры гады перад гэтым.

Яшчэ адно здарэньне прысьпешыла падзеі: сьмерць у Маскве ў сакавіку летапняга году Балеслава Берута, Сталінавага даверанага ў Польшчы. Хрушчоў прыяжджае ў Варшаву афіцыйна на паховіны, а ў запраўднасьці, — каб знайсьці заступніка Берута. З уласьцівай яму брутальнасьцяй ён прапануе Эдварда Охаба, якога Сталін зваў «зубастым бальшавіком». Пярэчаньне гэтаму назначэньню з боку некалькіх сяброў ЦК ды з боку самога Охаба засталося бяз выніку. Хрушчоў вяртаўся задаволены й пераканаяны, што ў Варшаве будзе намесьнік такі-ж верны, як і Берут.

Ён памыліўся. Стары камуніст, фанатычны баявік, Охаб таксама — чалавек поўнасьцяй сумленны і запраўдны патрыёт. Ад дня ягонага назначэньня яго апаноўваюць сумлевы. Ня трэба было шмат часу, каб пераканацца, чаго ад яго чакалі. З Масквы прыходзяць бязупынныя загады, вымаганьні, папрокі. У кастрычніку Охаб сам гаварыў перад ЦК аб сваім «жахлівым дазнаньні». Гэтая частка ягонае прамовы ня была апублікаваная. Але тыя, хто яе чуў, ведаюць, чаму чалавек, якога Масква ўважала за свайго найвярнейшага слугу ў Польшчы, стаўся галоўным элемэнтам, які змусіў СССРісьці на ўступствы.

XX зьезд КПСС прысьпешыў расклад польскага рэжыму. Кіраўнікі ў Варшаве хутка адчулі, што яны ня маюць ніякага ўплыву на масы. Іхны непакой пабольшваўся яшчэ пагрозай эканамічнае катастрофы. Савецкі амбасадар у Варшаве Панамарэнка — асоба вялікае вагі ў СССР — падзяляў гэтае занепакаеньне.

Як выглядае, гэты самы Панамарэнка прыдумаў выхад із становішча, які палягаў на рэгабілітацыі і ўвядзеньні ў польскае Палітбюро адзінага ўплывовага яшчэ ў Польшчы камуністага: Уладыслава Гамулку. У травені польскія кіраўнікі пачалі зь ім перамовы. Але тады-ж Панамарэнка зразумеў таксама, што нельга больш разьлічваць на Охаба, і што можна было-б замяніць яго асобай больш надзейнай, як Франц Мазур ці Зэнон Новак, не гаворачы ўжо пра Ракасоўскага.

Перамовы сталінскае фракцыі з Гамулкам тапталіся на месцы, калі пазнанскія падзеі ўзьнялі трывогу. Сталінцы ў Варшаве зразумелі, што ім трэба было штосьці зрабіць, каб здабыць давер масаў. Масква далучылася да гэтае думкі. Охаб, Мазур і Новак некалькі разоў езьдзілі ў Крэмль; значэньне Мазура штораз узрастала ў вачох Саветаў. Аднак ягоная кар'ера была кароткая. У нявысьветленых абставінах ён быў здэмаскаваны, як агент савецкага шпіянажу. Навет сталінская фракцыя, якая ў гэты пэрыяд заве сябе групай Натоліна, адкідае яго. Ён пакідае Варшаву і зь сям'ёй уладжваецца на адной дачы пад Масквой.

На зьмену яму прыходзіць Зэнон Новак. Ён прапануе VII пленуму ЦК, скліканаму пасьля падзеяў у Пазнані, плян ратаваньня рэжыму, выпрацаваны Хрушчовам і Панамарэнкам.

Масы хочуць павароту Гамулкі да ўлады? — Яны атрымаюць гэта. Дапушчаны ў Палітбюро, ён усяроўна нічога ня зможа зрабіць супраць бальшыні, якая застаецца вернай Маскве. Пазнанскія працоўныя пачалі штрайк таму, што яны не маглі жыць із сваіх заработкаў, работнікі па цэлай Польшчы пагражаюць пайсьці за іхным прыкладам? — Дасканала! Заробкі будуць падвышаныя, і не на 20% на працягу новае пяцігодкі, як прапануюць эканамісты лібэральнае групы. Не. Яны будуць падвышаныя на 50%, і то зараз-жа. Няма тавараў, каб адказаць на гэтае павышэньне пакупное здольнасьці, і інфляцыя станецца няўхільнай? — Гэтага ніхто не адмаўляе. Але-ж за ратаваньне рэжыму варта заплаціць інфляцыяй. Польскія масы — антысэміты? Ніколі, як цяпер, усе жаляцца, што ўсе адказныя становішчы занятыя Жыдамі? — Вельмі добра. Калі трэба крыху антысэмітызму, каб выратаваць рэжым, няма чаго вагацца.

Сталінцы былі згодныя на ўступствы масам. За гэта яны толькі дамагаліся: спыніць «дэмакратызацыю» і спыніць кампанію «разьюшанае прэсы». Ня гледзячы на візыту маршалаў Булганіна й Жукава ў часе дэбатаў VII пленуму, сталінцы ў ЦК былі пераможаныя. Але яны ня хочуць прызнаць перамогі. Яны наважваюцца перанесьці цэнтр дыскусіяў з Варшавы ў Ялту. Гамулка адкідае прапанову Хрушчова паехаць у Крым. Але ўсе лідэры сталінскае фракцыі і першы сакратар партыі Охаб, які ўжо не належаў да гэтае групы, згадзіліся. Дыскусіі, што адбываліся ў пачатку жніўня ў Ялце, павінны былі быць вельмі бурныя. Ведама толькі, што Охаб вярнуўся ў Варшаву перадчасна, пакідаючы на месцы сваіх калішніх прыяцеляў. Ён наважыўшыся ўжыць эвэнтуальна сілу, быў тады пераканаяны, што гэныя былі каб утрымацца пры ўладзе.

Охаб адразу-ж зьвязаўся з Цыранкевічам і іншымі сябрамі лібэральнае групы. Ён пастанавіў спачатку парабіць адпаведныя захады, каб не дапусьціць да пучу і дамовіцца з Гамулкам. На адказныя становішчы былі назначаныя асобы, вядомыя із свайго патрыятызму, і якія ня мелі ніякіх забавязаньняў перад Масквой. На кіраўніка аддзелаў нутранае бясьпекі, ня гледзячы на вэто Ракасоўскага, быў назначаны гэнэрал Комар, стары камуніст, выкінуты з арміі й арыштаваны ў часе сталінскага пэрыяду. Уся важнасьць гэтага кроку выявілася ў гістарычныя дні кастрычніка. Ген. Комар рэарганізаваў свае аддзелы і назначыў верных сабе ахвіцэраў. Ён загадаў правесьці падрыхтоўку да вулічных баёў у Варшаве.

З другога боку, мясцовыя партыйныя арганізацыі (асабліва вакол Варшавы), якія былі пад уплывам лібэральнае групы, пачалі фармаваць работніцкую міліцыю. Людзі былі на мясцох. Усё было зроблена ў пору, бо як толькі сталінцы вярнуліся зь Ялты, у Палітбюро выбухнуў крызыс.

Набліжаўся час агульных выбараў. У выніку нутранага змаганьня было пастаноўлена склікаць яшчэ перад выбарамі паседжаньне ЦК. Сцэна была гатовая да новае «кастрычніцкае рэвалюцыі».

ТРАГІЧНАЕ СПАТКАНЬНЕ

На працягу дзесяцёх дзён, якія папярэджвалі назначанае паседжаньне ЦК, вяліся бязупынныя перамовы з Гамулкам. Сталінцы ведаючы, што ня змогуць утрымаць усяе ўлады ў сваіх руках, прабавалі захаваць хоць частку яе. Але Гамулка ня йшоў на кампрамісы. У Маскве расцэньвалі сытуацыю вельмі паважна. За тры дні да паседжаньня ЦК Хрушчоў запрасіў усіх сяброў польскага Палітбюра і Гамулку прыехаць у Крэмль. Прапанова была адкінутая.

У гэтай напружанай атмасфэры 19 кастрычніка пачалося паседжаньне Цэнтральнага Камітэту. Некаторыя адказныя камуністы, прыйшоўшы на паседжаньне, ведалі, што напярэдадні савецкія танкі й самаходы зь Лігніцы й Ніжняга Сьлёнску пачалі рухацца ў кірунку Варшавы. А некалькі хвілін перад адкрыцьцём паседжаньня была абвешчана сэнсацыйная вестка: самалёт з Хрушчовам і некалькімі іншымі савецкімі кіраўнікамі прызямляецца на адным з ваенных лётнішчаў недалёка ад сталіцы.

Сустракаючы на лётнішчы савецкую дэлегацыю, вітаў яе — папольску Гамулка. Хрушчоў, глeдзячы на яго здалёку (асабіста яны ня зналіся) паказаў у ягоны бок пальцам і папытаўся ў Панамарэнкі: «Гэта хто?» Перад тым, як савецкі амбасадар усьпеў адказаць на пытаньне, Гамулка заявіў: «Гэта я, Гамулка, якога вы больш за тры гады трымалі ў турме». Першы сакратар савецкае кампартыі крыху сумеўся; ён зразумеў таксама, зь кім ён мае дачыненьне.

Крытычны мамэнт перамоваў вынік пасьля паўтарагадзіннае прамовы Хру-

(Працяг на 4-ай бачыне)

Пачатак рэгабілітацыі сталінізму

(Заканчэньне зь 1-ай бачыны)

Ня менш вымоўным было асьветчаньне Хрушчова ў справе Ціты й ягонае асуджэньне нацыянал-камунізму. Пад адрасам: югаславянскага дыктатара ён сказаў: «Мы павінны быць асьцярожнымі таксама й перад тымі, якія пад маскаю нашых прыяцеляў намагаюцца ўбіць клін у сацыялістычны лягер і тым самым сьведама ці нясьведама служаць інтарэсам імпэрыялістых». З асаблівым націскам Хрушчоў выступіў супраць нацыянал-камуністычных тэндэнцыяў у некаторых камуністычных дзяржавах. Ён заявіў, што нацыянальныя й гістарычныя асаблівасьці паасобных народаў не павінны парушаць прынцыпаў сацыялізму, а выбар «собскай дарогі да сацыялізму» шкодзіць як дадзенай краіне, так і ўсяму сацыялістычнаму лягеру.

Да ўсяго сказанага трэба яшчэ дадаць, што камуністычны Кітай, які раней выказваў некаторыя сымпатыі да тэндэнцыяў унезалежненьня ад маскоўскага цэнтру ў краінах Сярэдня-Усходняй Эўропы і асабліва да палітыкі Ціта, апошнім часам наважана стаў на баку Крэмля. Нядаўна абвешчаны маніфэст кітайскай камуністычнай партыі выказаў поўнае падтрыманьне савецкай інтэрвэнцыі ў Вугоршчыне, асудзіў палітыку Ціты і вызнаў кіраўнічую ролю Масквы ў камуністычным сьвеце. Апрача гэтага, маніфэст падчырквае выдатную ролю Сталіна, якую ён адыграў у пабудове Савецкага Саюзу.

Такім чынам савецкая сыстэма цэмэнтуе сваю сілу на аснове сталінскіх прынцыпаў, а так-жа аднаўляе захістаную салідарнасьць між Масквой і Пэкінам. Няма патрэбы й даводзіць, што галоўную віну за паварот Масквы да суровага сталінскага курсу паносіць Захад, які не захацеў выкарыстаць яшчэ так нядаўнага савецкага крызісу за зялезнай заслонай.

Што прынясе гэты паварот да сталінізму паняволеным народам, адгадаць ня цяжка. У самым Савецкім Саюзе будзе паўстрыманы працэс палітычнае адлігі й пачнецца стабілізацыя жыцьця на сяньняшнім узроўні пад моцным кантролем партыі і ворганаў бясьпечнасьці. Яшчэ выразьней паварот да сталінскага курсу могуць адчуць на сабе тыя сатэлітныя краіны, якія найбольш выкарысталі палітычную адлігу.

Што датычыцца Вугоршчыны, якая праявіла максімум бяспрыкладнага гэраізму й панесла вялізарныя ахвяры ў змаганьні за вызваленьне, дык ейны лёс, здаецца, ужо разьвязаны. Якраз 6 студзеня рэжым Кадара абвесьціў даўно абяцаную палітычную праграму, якая перачыркнула надзеі найбольшых аптымістых. Замест чаканага далёка йдучага кампрамісу і ўступак на карысьць паўстаўшага народу, рэжым Кадара фактычна аднаўляе тое палажэньне, якое існавала перад выбухам паўстаньня.

Застаецца яшчэ адкрытым пытаньне Польшчы, якое ня можа ня будзіць глыбокага занепакаеньня як у самой Польшчы, гэтак і на гэты бок зялезнае заслоны. Цяжка паверыць, каб пасьля зацытаваных намі асьветчаньняў і пры сяньняшняй сытуацыі Масква згадзілася доўгі час талераваць усе тыя вялізарныя дасягненьні, здабытыя польскім народам і Гамулкам на працягу апошніх месяцаў. Пытаньне, якія мэтады выбярэ Крэмль дзеля ліквідацыі польскага нацыянал-камунізму, зьяўляецца справай другараднай.

Рэч ясная, гэта толькі нашыя прадбачваньні, абаснаваныя на новым подыху лютае маскоўскае зімы. Тым ня меней, сяньняшняя сытуацыя ў камуністычным блёку нічога добрага не варожыць для справы свабоды.

Язэп Каранеўскі

Зьмітрок Бядуля

Салавей

5)

АПОВЕСЬЦЬ

Частка другая

I

Однаго разу пан Вашамірскі зьвярнуўся да рэжысёра і драматурга:

— Надыходзіць вялікі адказны час. Хачу пабачыць вынікі вашай працы. Надыходзіць час мастацкага жніва.

— Мы стараемся, — сказаў на гэта ксёндз Марцэвіч. — Езус-Марыя нам сьветкамі, як мы стараемся. І студыйцы гэта адчуваюць. Мой мэтад самы правільны, як Бог сьвят. За кажны недахоп, за самы пропуск у ігры — бізуны. . .

На гэта рэжысёр:

— Большасьць студыйцаў выяўляе здольнасьць. Многія захапляюцца ігрою бяз прынукі.

Вочы ксяндза Марцэвіча загарэліся:

— Як гэта бяз прынукі? З такой жывёлай, як нашы студыйцы, бязь бізуна не абыйдзешся. Калі што зроблена, калі ёсьць пэўныя посьпехі, дык дзякуючы бізуну. . .

Рэжысёр усьміхнуўся, выцер хустачкай нос і пачаў расьцяглым голасам:

— Шмат ёсьць здольных сярод тутэйшніх простых людзей. У гэтых дзяцей прыроды адчуваецца сьвежасьць успрыйманьня ўсяго прыгожага — усіх галін мастацтва. У Парыжы зь іх быў-бы толк. Вышлі-б зь некаторых вялікія кампазытары, акторы, маляры і навет паэты. Некаторыя зь іх дэклямуюць у часы добрага гумару імі самімі прыдуманыя вершыкі.

— Я аб вершыках ня ведаю, — устрывожыўся пан Вашамірскі. — Ці варта ім дазваляць самастойна думаць? Нямаведама да чаго дадумацца могуць. . .

— Як Бог сьвят, гэта чыстая праўда! — узрадаваўся ксёндз Марцэвіч. — Я ім забараню прыдумваць вершыкі на хамскай мове, сапсуюць польскую мову.

Ксёндз Марцэвіч у часы рэпэтыцыі галоўным чынам звaрачваў увагу на чыстату акцэнтацыі польскай мовы, на тое, каб «хамская» мова ў некаторых гэрояў яго п'есы выгаварвалася сьмехатліва, празь меру груба, і на акуратнасьць перадачы яго п'есы наогул.

Ксяндзу прыходзілася шмат спрачацца з францускімі пэдагогамі: ён уяўляў пэрсанажаў сваёй п'есы ня так, як бачыў іх у ўвасабленьні студыйцаў пад кіраўніцтвам рэжысёра; часта зь ім спрачаўся, гаварыў, што рэжысёр ня ведае тутэйшага жыцьця, тутэйшага быту.

Рэжысёр самаўпэўнена ўсьміхаўся, глядзеў на ксяндза так, як глядзяць на блазна, і тлумачыў на ломанай польскай мове:

— Вялікі мастак (рэжысёр лічыў сябе вялікім мастаком) павінен толькі раз зірнуць у новы куток жыцьця — і ён ужо ведае ўсе асаблівасьці, усе яго спэцыфічнасьці. Вялікаму мастаку трэба даць давесьці працу да канца, ня перабіваць, а тады толькі крытыкаваць яго твор, і то ня седзячы на ксяндзоўскай званіцы. . .

Рэжысёр гаварыў доўга, горача, перабіваў сам сябе, пераходзіў з польскай на францускую мову і канчаў заўсёды словамі «касьцюмы, грым, дэкарацыі». Калі ўсё гэта будзе нарыхтавана, тады драматург пабачыць сапраўднае выяўленьне ў вобразах сваёй п'есы.

Таксама доўга гаварылася аб заданьнях, правох і адносінах між рэжысёрам і драматургам. Тут кажны заставаўся пры сваіх паглядах.

Ксёндз Марцэвіч быў пераканаяны ў тым, што драматург (гэта значыць ён) зьяўляецца першатворцам, першакрыніцай таго фантану дзеяў і вобразаў, якія выяўляюцца на сцэне ў жывым увасабленьні, і мае права кіраваць усім пры рэпэтыцыях.

Рэжысёр даводзіў адваротнае, тлумачачы, што сцэнічны твор — гэта тое ўгнаеньне, на якім вялікі мастак-рэжысёр (гэта значыць ён) выгадоўвае пышчотныя гэніяльныя кветкі мастацтва ў яскравых хварбах ігры.

У спрэчках яны наскоквалі адзін на аднаго, як два пеўні, і разыходзіліся, застаючыся кажны пры сваіх пераканаяньнях і паглядах.

Галоўная бяда гэтых спрэчак была ў тым, што яны заўсёды адбываліся ў часе рэпэтыцыі і перашкаджалі суцэльнаму, сыстэматычнаму ходу працы.

Кажны раз студыйцы, дзякуючы заядлай вайне між драматургам і рэжысёрам, адрываліся ад ігры і прыслухоўваліся да гутаркі, ловячы зь яе пятае праз дзесятае; вопратка і грым вельмі імпанавалі. Яны хацелі-б ужо скарэй пабачыць сябе ў гэтым, пабачыць сябе ў такіх выглядах, каб ні адзін аднаго, ні саміх сябе не пазнаць. Гэта было-б для іх нагародай за ўсе пакуты й катаваньні, што ім прыходзілася выцерпець у часе мастацкай адукацыі.

Кажны раз у самай гарачцы слоўнага турніру між рэжысёрам і драматургам, калі, здаецца, во-во вайна дойдзе да самага свайго найвышэйшага пункту і ад слоўнага яна прыме кулачны выгляд, пан Вашамірскі стрымліваў іх імпэт. Ён меў над імі вялікі ўплыў, як мэцэнат і гаспадар.

Абодвы — і рэжысёр і драматург — вельмі слухаліся пана й згаджаліся кажны раз зь яго паглядамі на мастацтва. Праўда, яны згаджаліся толькі на словах, але пан меў бясспрэчны аргумэнт — тыя вялікія грошы, якія шчодра сыпаў на гэту справу, і на факце ёй кіраваў.

Пан Вашамірскі ў час рэпэтыцыяў зварочваў увагу галоўным чынам на тое, каб студыйцы, граючы «мужыка-хама», давалі яго ў сьмешным, у дурным выглядзе; каб глядачы сьмяяліся, сьмяяліся ды сьмяяліся; каб балерыны, якія ўвасабляюць сабою багінь старой Грэцыі, былі зграбныя й рабілі такія рухі, як паненкі панскае крыві. Вяльможныя паненкі зьяўляліся ў пана ідэялам зграбнасьці і грацыі.

Хоць і рэжысёр і балетмайстар мелі на гэту справу свой смак і свае мастацкія пагляды, аднак стараліся ўгадзіць пану.

Задача рэжысёра была вельмі цяжкая. Моцная рука пана над яго мастацтвам была і салодкая і горкая. Салодкая тым, што кідала жмені залатых дукатаў налева і направа. Горкая, бо пятлёю душыла тыя мастацкія ідэі рэжысёра, якія ён хацеў самастойна праводзіць у працы студыі.

Рэжысёр добра разумеў, што прымушаць гэтых дзяцей сялян, або папольску «хлопаў», высьмейваць саміх сябе, сваіх бацькоў вельмі цяжка. Так шаржаваць, як хоча пан, немагчыма. Рэжысёр адчуваў, што ў гэтым выпадку студыйцы інстынктам сваім самі адчуваюць меру. А зьнішчыць у мастакоў-хлопаў самародкавае адчуваньне меры ён лічыў праступкам перад мастацтвам. Аднак яшчэ большым праступкам ён лічыў страціць сваю добрую службу ў пана — і ён пайшоў на кампраміс з сваім сумленьнем: бізунамі выбівалі ў студыйцаў іхняе ўласнае пачуцьцё мастацкай меры. Урэшце іх вышкалілі так, як гэта хацелася пану.

Тое самае было і з «багіняпадобнымі» балерынамі. Дзеля іхняй адшліфоўкі ў сэньсе кабечай зграбнасьці пан прыдумаў гэніяльную штуку. Ён запрасіў да сябе з суседняга маёнт-

Пётра Конюх у Нью-Ёрку

Увосень сёлета беларуская калёнія Нью-Ёрку з радасьцяй і надзеяй прывітала й прыняла да сябе новага сябру, прыбылога зь Італіі слаўнага нашага сьпевака-баса Пётру Конюха.

Уважлівым чытачом нашае эміграцыйнае прэсы, а найперш ейнага найсталейшага й найпапулярнейшага органу «Бацькаўшчына», знаёмае ўжо гэтае імя. Паходжаньнем зь с. Турэц, на Наваградчыне, наш слаўны суродзіч і сябра ўжо ад юнака адзначыўся вялікім замілаваньнем да музыкі, сьпеву й тэатру, выяўляючы пры гэтым і свае асабістыя нябудзённыя здольнасьці ў гэтых галінах. Перад апошняй сусьветнай вайною ён ужо спрабаваў свае сілы ў якасьці дырыгента аркестры й сцэнічнага актора, працуючы й над разьвіцьцём найбольшага свайго прыроднага дару — голасу сьпевака (г. зв. «басо сэрыё»).

Як і вялікая маса нашае заходнябеларускае моладзі, з пачатку вайны Конюх апыняецца ў палоне ў глыбі Расеі, адкуль ратуецца ў 1942 г. далучэньнем да II-га Польскага Корпусу, трапляючы ў ягоных шарох на баёвішчы Блізкога Усходу й Італіі, змагаючыся тут пад славутым Монтэ Касыно, ля Балёны, Анконы й іншых гарачых пунктаў гэнае вайны.

На сонечных лонях музыкі, сьпеву, спэры — у Італіі — Конюх і застаецца па вайне, шукаючы й знаходзячы тут як найлепшыя магчымасьці для адшліфаваньня свайго таленту. У 1951 г. ён завяршае свае музычныя, вакальныя й драматычныя студыі ў Рыме ў лепшых гэнашніх спэцыялістых. Выступае тут у шмат якіх знаных канцэртных залях, як Піё XII-мо, Паляцо Барбэрыні, Кастэль Сан Анджэлё, Чырколё Артыстыко й інш., бярэ ўдзел і выграе ў наладжаваных розных конкурсах сьпевакоў, выступае й за межамі Італіі — у Лёндане, Мюнхэне, Лювэне, Брусэлі ды іншых гарадох Эўропы. А галоўнае — усюды й заўсёды выступае як наш **беларускі сьпявак,** ня толькі не хаваючы, але й падчыркваючы гэта ды аддаючы як мага сваю даніну беларускай музыцы ды песьні.

Ужо пры першым спатканьні ў вузкім коле сяброў Беларускага Інстытуту Навукі й Мастацтва ў Нью-Ёрку неўзабаве па прыбыцьці сьпевака сюды, выявілася перад намі ўся сіла ягонага таленту, дармо што спатканьне гэнае было ў поўным сэньсе экспромтавае, ані ня рыхтаванае, бяз аніводнае рэпэтыцыі з акампаніятарам, праф. Э. Зубковіч, што толькі чыстым выпадкам апынілася пад рукамі, у невялічкім цесным пакойчыку, бяз усякае акустыкі, пры далёкім ад адпаведнасьці й інструмэньце. Першае-ж публічнае зьяўленьне Конюха із сьпевам у Нью-Ёрку на вялікім мітынгу Лігі Вызваленьня Народаў СССР 11 лістапада 1956 ў вадным зь лепшых гэтташніх гатэляў «Камадор» сталася ўжо першым запраўдным трыумфам сьпевака перад аўдыторыяй ня чыста беларускай, а шматнацыянальнай.

2 сьнежня 1956 г. стараньнямі сп. К. Мерляка, старшыні Нью-Ёркаўскага Акруговага Аддзелу Беларуска-Амэрыканскага Задзіночаньня (БАЗА), быў зладжаны ўжо адмысловы суцэльны публічны канцэрт Пётры Конюха ў вадной із заляў знанага гэтташняга канцэртавага цэнтру Карнэгі Гол. Да канцэрту была выданая прыгожа праграма з фото сьпевака (і, дарэчы, з рэклямаю падпіскі й на нашую «Бацькаўшчыну»). На акампаніятара быў запрошаны адзін зь лепшых гэтташніх піяністых, праф. І. Базылеўскі, якому даводзілася сваім часам ці раз акампаніяваць самому славутаму Шаляпіну. У праграму ўвайшлі ня толькі рэчы міжнароднага рэпэртуару такіх кампазытараў, як Вэрды, Бойто, Шубэрт, Чайкоўскі ды інш., выконваныя ў розных мовах (італійскай, ангельскай, нямецкай, расейскай, польскай украінскай), але й нумары нашае беларускае музыкі й народнае песьні («Палыночак», «Што й за месяц», «Малойчык» і інш.); пабеларуску выконваліся й некаторыя міжнародна знаныя рэчы, як «Элегія» Маснэ, «Ноч» Чайкоўскага. Публіка адразу ацаніла сьпевака, бурна выяўляючы сваё штораз большае захапленьне, а ў канцы доўга не жадаючы расставацца зь ім ды патрабуючы новых і новых сьпеваў. «Ня было яшчэ гэткага баса, дый наагул гэткага сьпевака ў нас, Беларусаў», — гэткая была агульная й зусім справядлівая ацэна нашых суродзічаў. Дый сярод старонніх людзей — гасьцей чуваць было ці раз успамінаньне таго-ж імя Шаляпіна ў прыхільных параўнаньнях да нашага артыстага.

Гэтак паставіў свае першыя крокі на скалістым груньце сусьветнае сталіцы нашага часу наш сьпявак. І сам ён і мы ўсе добра ведаем, якую нялёгкую дарогу пачаў ён тут, дзе музычнае й тэатральнае жыцьцё зарганізаванае на аснове стродка замкнёнае каставасьці, што не адмыкаецца адным ключом таленту, хоць-бы й найвялікшага. Ключы-ж гэныя мусяць быць найперш пазалочаныя ў літаральным сэньсе... Каб, прыкладам, сьпяваць у славутай тутэйшай «Мэтрапалітэн Опэры», у даклад да бязумоўных дадзеных трэба закласьці каўцыю ў 12 тыс. даляраў... На гэткіх умовах ахвоча й рада бяруць туды й нашага сьпевака, ды дзе-ж гэныя тысячы ў яго, дый у нас, выкалесных тулягаў па сьвеце? Адразу не заробяцца...

Зрэшты, калі гэта й дзе дарога да запраўднае й вялікае славы бывала зусім лёгкаю й простаю? Кажны-ж з нас, хто чуў тут Пётру Конюха, поўны надзеяю й нат пэўнасьцяй, што на гэтую дарогу — дарогу сусьветнае славы — ён усё-ж узыйдзе. Памагчы яму ў гэтым як мага — толькі павіннасьць кажнага з нас, ягоных суродзічаў і сяброў. А найперш — пажадаць яму гэтага як найшчырэй і найзычлівей.

Пажадаць заняць належнае яму й годнае месца амбасадара Беларусі ў вадной із старонаў людзкага мастацтва.

Зычлівы

Разам з вугорскімі паўстанцамі

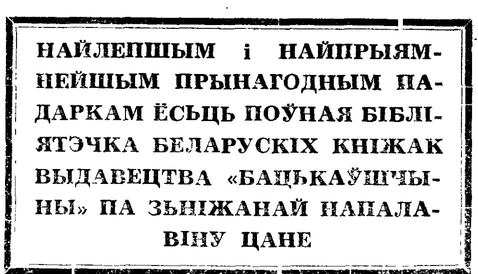
Савецкае войска, што пасланае было ў Вугоршчыну на здушэньне народнае рэвалюцыі, панесла ня толькі матарыяльныя страты (пасланец індыйскага прэм'ера Нэру, Крышна Мэнон, пасьля павароту з Будапэшту ў сьнежані сказаў, што савецкая армія страціла— забітымі й дызэртырамі — 7.000 жаўнераў). Адным з найбольшых udараў па 200 тысячах савецкіх жаўнераў быў мамэнт прапагандова-палітычнага характару. Фактам зьяўляецца, што шмат хто з савецкіх жаўнераў, прыбыўшы ў Вугоршчыну, дапытваўся: «А дзе-ж тут канал?», шукаючы гэнага Суэзкага каналу, на які іх выпраўлялі палітрукі абараняць правы пакрыўджанага эгіпецкага народу. Урэшце, кажны зь іх пабачыў, супраць каго ён змагаецца ў сапраўднасьці. Змушаныя страляць у безбаронны натоўп — у жанчын і школьнікаў-падлёткаў — яны пабачылі гэных «гортыстых контррэвалюцыянэраў і агентаў заходняга капіталу», якіх у чорна-крывавых хварбах размалёўвала бальшавіцкая прапаганда. Калі 200 тысяч савецкага войска выйгралі вайну з вугорскімі паўстанцамі, дык палітычнае кіраўніцтва гэтымі аддзеламі прайграла бязьліч сваіх ваяк у сэнсе палітычным.

Апошнімі тыднямі заходняя прэса шмат пісала аб выпадках пераходу на бок вугорскіх патрызанаў ня толькі паасобных савецкіх жаўнераў і ахвіцэраў, але цэлых вайсковых адзінак. Сярод гэтых «дызэртыраў» у першую чаргу апынуліся Беларусы і Ўкраінцы, прадстаўнікі народаў, што заўсёды былі патэнцыяльнымі ворагамі бальшавіцка-маскоўскае дыктатуры. Газэты й прэсавыя агенцтвы на Захадзе часта хвальшыва прадстаўлялі гэтыя факты, запісваючы іх на конта «расейскае» — як гэта яны робяць ціраз і з Савецкім Саюзам — «Расеяй».

У палове мінулага месяца венская газэта «Ноер Кур'ер», базуючыся на сьветчаньнях вугорскіх уцекачоў, паведаміла аб жорсткім збройным змаганьні беларускіх аддзелаў з мангольскімі за валоданьне Токельскім лётнішчам недалёка ад Будапэшту. Баі працягваліся некалькі дзён. Ня могучы здабыць лётнішча, Беларусы адступілі й далучыліся да вугорскіх партызанскіх аддзелаў.

Вестка гэтая была апублікаваная і ў іншых заходніх газэтах: бэльгійскай «Ля Мэз» (14. 12. 56), амэрыканскай «Нью Ёрк Ўорлд Тэлеграм» (13. 12. 56) і інш. Яна была пададзена таксама праз італьянскае радыё.

А. Б.

НАЙЛЕПШЫМ і НАЙПРЫЯМНЕЙШЫМ ПРЫНАГОДНЫМ ПАДАРКАМ ЁСЬЦЬ ПОЎНАЯ БІБЛІЯТЭЧКА БЕЛАРУСКІХ КНІЖАК ВЫДАВЕЦТВА «БАЦЬКАЎШЧЫНЫ» ПА ЗЬНІЖАНАЙ НАПАЛАВІНУ ЦАНЕ

У паняволенай Беларусі

РАДЫЁ—МЕНСК ПАВЕДАМЛЯЕ:

Пэдагагічны інстытут імя Скарыны

(13. 12. 56) Указ Прэзыдыюму Вярхоўнага Савету БССР:

Прысвоіць Полацкаму дзяржаўнаму пэдагагічнаму інстытуту імя Георгія (?!) Скарыны і надалей яго называць «Полацкі дзяржаўны інстытут імя Георгія Скарыны».

✳

Эўрэка!..

(15. 12. 56) Перадавыя калгасы рэспублікі даказалі, што рашаючай умовай павышэньня ўраджайнасьці зьяўляецца дастатковае угнойваньне глебы...

✳

Няма гною

(15. 12. 56) Справа дайшла да таго, што адзін калгас «Расьсьвет» Магілёўскае вобласьці вывозіць на палі значна больш угнаеньняў, чым усе 29 калгасаў Мехаўскага раёну разам узятыя...

✳

Беларускую моладзь — у Данбас

(16. 12. 56) Тры месяцы назад звыш 700 маладых патрыётаў Гомельшчыны адгукнуліся на заклік ЦК ВЛКСМ і выехалі на работу ў Данбас...

✳

Хто кіруе калгасамі?

(16. 12. 56) ...У радзе сельскагаспадарчых арцеляў (калгасаў) на пасадах старшынь упраў яшчэ пацуюць слаба падрыхтаваныя, а часам і проста выпадковыя людзі... (Ёсьць выпадкі).. калі мясцовыя, партыйныя й савецкія органы баяцца выпраўляць свае ўласныя памылкі.

✳

І холадна і голадна

(18. 12. 56) Сёлета зімоўка жывёлы ў калгасах і саўгасах нашае рэспублікі праходзіць у складанай абстаноўцы. **Вялікая частка гаспадарак уступіла ў стойлавы пэрыяд зь недастатковымі запасамі кармоў.** Толькі нязначнае месца ў кармавых балянсах займаюць грубыя кармы, і перш за ўсё, салома.

✳

Шанхайскі тэатр у Менску

(19. 12. 56) Учора ў Міністэрстве культуры Беларускае ССР адбылося прыняцьце кіраўнікоў і вядучых артыстаў прыбылага ў Менск на гастролі Шангайскага тэатру пэкінскае музычнае драмы.

✳

«Сымон Музыка» на сцэне?

(29. 12. 56) Калектыў тэатру «Юнага гледача» даўно ўжо марыць аб інсцэніроўцы вядомае паэмы Якуба Коласа «Сымон Музыка»...

Недахоп жыльля ў Менску

(20. 12. 56) Ня гледзячы на вялікі размах жыльлёвага будаўніцтва, у сталіцы рэспублікі ўсё яшчэ адчуваецца недахоп жыльля... (Менск мае цяпер падвойную колькасьць насельніцтва ў параўнаньні з даваенным станам).

✳

Выпустошваюць Беларусь з моладзі

(21. 12. 56) Бальшыня выпускнікоў Пружанскага тэхнікуму мэханізацыі сельскае гаспадаркі выказала жаданьне(?) пасьля вучобы паехаць працаваць на цаліну.

✳

Пленум ЦК ЛКСМ Беларусі — Актывісты ня могуць адказваць на пытаньні

(22. 12. 56) 20—21 сьнежаня адбыўся пленум Цэнтральнага Камітэту ЛКСМ Беларусі. Пленум абмеркаваў пытаньні: аб рабоце камсамольскіх арганізацыяў вышэйшых і сярэдніх спэцыяльных навучальных установаў, аб кіраўніцтве Камянецкага райкому ЛКСМБ камсамольскімі арганізацыямі калгасаў... **У Беларусі працуюць 23 вышэйшыя й 122 сярэднія спэцыяльныя навучальныя ўстановы. У іх вучацца 110 тысяч студэнтаў.**

Сакратар камсамольскага камітэту Беларускага дзяржаўнага ўнівэрсытэту тав. Ботаў гаварыў у сваім выступленьні, што пасьля XX-га зьезду КПСС у студэнтаў узрасла цікавасьць да падзеяў у нутраным жыцьці ў нашай краіне й за рубяжом.

Аднак, **не заўсёды камсамольскія актывісты могуць адказваць на пытаньні, якія задаюць студэнты...**

✳

Яшчэ адны «выбары»

(25. 12. 56) Прэзыдыюм Вярхоўнага Савету БССР пастанаўляе

Назначыць выбары ў абласныя, раённыя, гарадзкія, сельскія й пасялковыя саветы дэпутатаў працоўных Беларускае ССР на нядзелю 3 сакавіка 1957 году.

✳

Зьмена назову часапісу

(28. 12. 56) Пачынаючы із студзеня 1957 году, часапіс **«Калгасьнік Беларусі»** будзе выходзіць пад назовам **«Сельская гаспадарка Беларусі».**

✳

Аднаасабовая й калектыўная дыктатура...

(29. 12. 56) Як адзначалася на Пятым пленуме ЦК КПБ, у шэрагу калгасаў кіруючыя працаўнікі забыліся аб тым, што ўсе сябры арцелі зьяўляюцца гаспадарамі калгасаў. Такія працаўнікі ня прыслухоўваюцца да думкі калгасьнікаў, ня раюцца зь імі. Важныя пытаньні калгаснага жыцьця вырашаюцца аднаасабова або ў вузкім коле...

ку знаёмую паненку, якая навучала балерын быць «музападобнымі».

Выкладаньне балету вялося паводля прыдуманай панам Вашамірскім праграмы.

Балерыны выстаўляліся ў рад перад яснавяльможнай паненкай. Паненка загадвала ім перарабляць усе тыя рухі, якія яна сама будзе рабіць.

Цікавая містэрыя малпаваньня адбывалася ў балетнай залі.

Усе тыя крыўленьні, рухі і павароты рукамі, нагамі, галавой, якія робіць паненка, перарабляюць і балерыны.

Розныя вывёртваньні бёдрамі, цэлая калекцыя разнастайных усьмешак, якія робіць паненка, кап'ююць, як хто можа, і балерыны.

Пільна сачыў за гэтым сам пан Вашамірскі. Ледзь малейшая неакуратнасьць кап'яваньня з боку балерыны, пан адсылаў яе ў той пакой, дзе адбывалася над ёю катаваньне.

Ідэял пана быў такі, каб усё тое, што робіць паненка, перараблялі да малейшага штрыху балерыны. Трэба, каб кажная балерына выглядала ў гэтым выпадку як-бы адбіткам паненкі ў люстэрцы.

У паненкі быў нявычарпальны запас рухаў, жэстаў, выгінаньняў, хістаньняў усяго цела, выгадаваных у арыстакратычных рыцарскіх фліртах з пакаленьня ў пакаленьне. Потым міміка твару, розныя тоны і пералівы яе ўсьмешкі — ад звычайнай ганаровай, пагардлівай, гарэзьліва-гульлівай да набожнай, нявіннай усьмешкі мадонны, — таксама рознага роду выяўленьні мімікай каханьня, замілаваньня і любошчы мелі сотні пераходаў і варыянтаў.

А вялікія рознастайнасьці выразу твару, вачэй і губ, якія паненка выкладала балерынам, — канца ня мелі.

У гэтым выпадку францускі рэжысёр меў таксама свой пагляд. Ён думаў, што перадаваць мімікай і жэстамі ўсялякія пералівы чалавечых пачуцьцяў, захаваных у глыбіні душы, кажны здольны мастак (а балерыны-халопкі былі здольныя) павінен умець пасвойму. Ды наогул, кажны чалавек пасвойму перадае свае пачуцьці. У гэтым і ўся каштоўнасьць ігры. І балерынам трэба даць волю кажнай самой сабою, выяўляць пасвойму кажную рыску, а не малпаваць іншых.

Перад воляй пана Вашамірскага ўсялякія пэдагагічныя тэорыі рэжысёра разьбіваліся, нібы прыбой аб прыбярэжныя камяньні.

II

З аркестрам таксама былі нелады. Капэльмайстар быў з прыгонных. Хамскі дух адчуваўся і ў музыцы. Ён так вышкаліў музыкаў, што, іграючы творы францускіх, італьянскіх ці іншых эўрапэйскіх кампазытараў, яны кажны раз зварочвалі на хамскі лад. У мажорных тонах пракрадваліся часамі гукі лявоніхі, дуды, юркі; мінорныя матывы аддавалі смуткам і задумленьнем жніўных песень на панскім полі. Ды і сам тэмп ігры быў інакшы, чымся ў арыгіналах.

Францускія пэдагогі — знаўцы музыкі — гаварылі, што капэльмайстар і музыкі на канве гатовых твораў вядомых кампазытараў твораць нешта сваё, новае... Нельга казаць, каб гэтае «сваё» было няцікавым, але ў даным выпадку патрабуецца чыстага выкананьня сусьветных мастакоў, бо выходзіць, што эўрапэйскае мастацтва абуваецца ў мужыцкі лапаць...

Аднак гэта гутаркамі й канчалася. Было позна выпісваць цяпер з Парыжа капэльмайстра.

Біцьцё музыкаў на панскай стайні ні да чаго ня прыводзіла.

— Гэта ўжо ў іх крыві нешта такое ёсьць, — тлумачыў рэжысёр, — бізунамі ня выб'еш і агнём ня выпаліш...

Капэльмайстар Антон Мурашка быў добрым скрыпачом. Часам, калі звальняўся на кароткі час ад заняткаў, ён граў «для сябе». Граць «для сябе» было для яго вялікай асалодай. Забіўшыся ў куток дзе-колечы ў вадным з аддаленых пакояў панскага палацу. ён браў у рукі сваю ўлюбёную скрыпку, браў з такім замілаваньнем, як маці бярэ роднае дзіцё. У гэты час яму здавалася, што ён нешта крадзе ў пана... Такія ўчынкі не дазваляліся, але вельмі цягнула граць «для сябе».

Аглянецца па бакох, пасьля ў нейкай жудаснай прыемнасьці зажмурыць вочы, правядзе па струнах раз-другі смычком, тоненька завядзе, ціха-ціха... Волас ледзь даткнецца да струны., нібы птушка кволым крыльлем да сваіх птушанятак якія дрэмлюць у гнязьдзе.

А потым ужо Антон нічога ня памятае... Скрыпка пачынае гаварыць. Яна волю дастае...

Жаўранкі носяцца ў паветры, зьвіняць... Ластаўкі шастаюць крыльлем... Ветрык шапочка з чаротам...

Ці мо' гэта здаецца Антону?

Не...

На полі жнейкі жнуць... Дзесьці на лузе косы зьвіняць. Галасы бліскучай сталі зьліваюцца з шорханьнем мядовай муражнай травы, сплятаюцца ў вадно з праменьнем летняга сонца...

Можа гэта Антон сьніць дзівосны сон?

Не...

Багун галаву хмеліць... Ягады-дурніцы чорным вугольлем блішчаць, нібы зрэнкі дзяцей уночы, калі пры лучыне дзед ім байкі бае... Аддае пахам прэлых сураежак... А па купінах сіўца, калючага, як дрот, сьцелецца-гнецца вецер. Часам ён загудзіць, сьвісьне на ўсе лады, зашастае між крывых, шчуплых бярэзін, басаножкай пусьціцца гуляць па рудаўках зь цёмнага пэрламутру і схаваецца, як дуроньнік, у кудзерцах прысадзістай вольхі...

Няйначай Антон бачыць гэта перад вачыма?

Бачыць...

А то дзяўчаты ў карагод пускаюцца. Гукаюць вясну... Косы распушчаны. Карагодніцы песьні пяюць...

Антона вушы абманваюць?

Не...

Аб усім гэтым гаворыць яму скрыпка, калі ён грае «для сябе».

Смычок вядзе гутарку-бяседу із струнамі...

У Антона вочы зажмураны. Па высокім бледным лобе вандруюць зморшчынкі, жывымі герагліфамі рассыпаюцца ўва ўсе бакі; рассыпаюцца і зноў зыходзяцца ў вадну кучку, кладуцца адна на адну, перакрыжоўваюцца, у жмуркі бавяцца.

А скрыпка гавора...

Антон нахіляе галаву над яе сэрцам. Прыслухоўваецца... Яму здаецца, што гэта яго ўласнае сэрца, нібы качка ў гняздо сваё, пераляцела ў скрыпку і сядзіць у ёй.

Мо' гэта так сапраўды?..

А струны — яго ўласныя жылы. У іх яго кроў пераліваецца... Струны жывуць...

«Эх, ды каб пайсьці з сваёй скрыпкай у родную вёску, а там граць, граць... да ахмяленьня, да адурэньня, да сёмага поту...»

Але шушукуюцца недалёка пакаёўкі, шапочуць:

— Пан ідзе...

— Пан ідзе...

— Пан ідзе...

Гукі скрыпкі паміраюць. Мары канчаюцца...

(Далей будзе)

„Польшча Гамулкі"

(Заканчэньне з 2-ой бачыны)

шчова, зь якое вынікала, што савецкія кіраўнікі не дазволяць на паважныя зьмены ў складзе польскага Палітбюра; яны згаджаюцца, праўда, на ўдзел у ім Гамулкі і яшчэ пару ягоных сяброў. Прамова не пакідала сумлеву, што ў выпадку непаслухмянасьці, будзе ўжытая сіла. У залі некалькі хвілін панавала цішыня.

Урэшце падняўся Гамулка і спакойным голасам заявіў:

«Цяпер мая чарга. Я ня хочу гаварыць тут, але ў студыі радыястанцыі, і цяпер я скажу польскаму народу праўду аб тым, чаго вы вымагаеце і на што мы не згаджаемся».

Хрушчоў і ягоныя супольнікі зразумелі тады, што яны ня змогуць зламаць навагі польскіх кіраўнікоў. Тут трэба адцеміць, што на працягу ўсяго наседжаньня функцыянэры савецкае амбасады ўвесь час прыносілі апошнія весткі аб становішчы ў Польшчы. Праз Панамарэнку, які кансультаваўся зь імі ў кулуарах, яны падавалі весткі аб мабілізацыі польскіх працоўных, аб тым, што ахвіцэры польскае арміі ня будуць выконваць загадаў савецкіх гэнэралаў, ды аб тым, што аддзелы дзяржаўнае бясьпекі гэнэрала Комара пазаймалі ўсе стратэгічныя пункты ў Варшаве і кантралявалі ўсе дарогі да сталіцы.

Пад узьдзеяньнем гэткіх абставінаў Хрушчоў зьмяніўся. Ён пачаў усьміхацца і ківаць галавой у знак згоды з Гамулкам, які намагаўся пераканаць Расейцаў, што Польшча пад ягоным кіраўніцтвам застанецца краем сацыялістычным, верным дружбе з Савецкім Саюзам.

Сцэна ад'езду была кантрастам да сустрэчы...

ЦІ БУДАПЭШТ НЕ ПАЎТОРЫЦЦА Ў ВАРШАВЕ?

Выбух вугорскага паўстаньня моцна скамплікаваў сытуацыю ў Польшчы.

Ад пачатку дэмакратызацыі ў Польшчы, лібэральная фракцыя й шырокія масы насельніцтва шукалі саюзьнікаў, калі не ў ваенным пляне, дык прынамся ў ідэалягічным. Апрача Югаславіі, якое супраціў Маскве заўсёды выклікаў вялікія сымпатыі ў Польшчы, толькі Вугоршчына падавала адзнакі зьменаў. Імрэ Надзь быў вельмі папулярны ў польскіх лібэралаў. Кружок Пэтэфі — таксама. І таму ў Варшаве з энтузіязмам сустрэлі вестку пра першыя маніфэстацыі ў Будапэшце ў знак салідарнасьці з польскай рэвалюцыяй. Для польскіх масаў і шмат каго з камуністых першая расейская інтэрвэнцыя ў Вугоршчыне яшчэ больш узмоцніла вострыя антысавецкія настроі. Аднак пазыцыя новых польскіх кіраўнікоў і Гамулкі была зусім іншай.

Яны бачылі ў будапэскіх падзеях небясьпеку для свае перамогі. Яны вельмі добра зразумелі, што для Крамля страта ўплываў на нутраныя справы Польшчы ды на польскую армію была балючай ахвярай і што брутальны паварот назад ня быў выключаны. Дзеля гэтае прычыны Гамулка адразу-ж пасьля прыходу да ўлады намагаўся гамаваць антырасейскія настроі.

На працягу некалькіх дзён польская прэса пісала мала аб падзеях у Вугоршчыне, у кажным выпадку не публікавала нічога, што-б магло быць успрынятае як крытыка савецкае інтэрвэнцыі. Гэткае асьцярожнае становішча ня здолела аднак супакоіць настрояў масаў наадварот — яно выклікала іхнае абурэньне. Калі перамога Надзя здавалася здабытай, польскія кіраўнікі выказалі сваю сымпатыю да Вугоршчыны.

Аднак другая расейская інтэрвэнцыя ў Будапэшце рэзка зьмяніла становішча. Польскія кіраўнікі не патрабавалі шмат узважваць расейскую пастанову. Калі Крэмль пастанавіў зрабіць выклік грамадзкай думцы цэлага сьвету, пасылаючы танкі й гарматы супраць работнікаў Вугоршчыны — ускраіннае дзяржавы для савецкае імпэрыі — ён будзе мець больш пякучыя прычыны ўжыць гэткія самыя мэтады, каб утрымаць Польшчу, безь якое ўся канструкцыя сатэлітаў у Эўропе — плады перамогі над Гітлерам — апынулася-б у руінах.

Гамулку, Охабу й Цыранкевічу трэба было як найбарджэй правесьці чыстку ў партыі, адміністрацыі й арміі, каб пазбыцца ненадзейнага элемэнту, польскага й расейскага паходжаньня, які мог-бы быць выкарыстаны Масквою для змовы. Пасьля ад'езду Хрушчова гэтая чыстка пачалася.

Гамулка паказаў якасьці дзяржаўнага дзеяча значна вышэйшыя за Імрэ Надзевы, які зрабіў крайнюю памылку абвяшчаючы выхад Вугоршчыны з Варшаўскага Пакту і ейную нэўтральнасьць.

У далейшым адна рэч пэўная: калі Саветы захочуць пачаць у Варшаве тое, што яны зрабілі ў Будапэшце, яны павінны прымірыцца з думкай запраўднае польска-савецкае вайны і змагацца супраць арміі значна большае, чымся армія вугорская, падтрымоўванае сотнямі тысяч польскіх работнікаў і сялянаў.

ЧАМУ ПАЛЯКІ НЕНАВІДЗЯЦЬ РАСЕЙЦАЎ?

Калі, пасьля даўгое адсутнасьці, я прыехаў у Польшчу, я быў зьдзіўлены, пачуўшы ад свайго прыяцеля, цяпер адказнага сябры камуністычнае партыі, цьвярджэньне: «Гэты народ ненавідзіць Расейцаў ён ненавідзіць іх больш, чымся Немцаў». Гэта мне здалося немагчымым пасьля няхлічоных праступстваў, зробленых Гітлерам. Пазьней я пераканаўся, наколькі гэтае цьверджаньне было слушным.

Магчыма, што некаторыя гістарычныя ўспаміны падсьведама ўплываюць на перакананьні Палякаў. Аднак, галоўнай прычынай упадку расейскага прэстыжу ў вачох Палякаў зьяўляецца камплетны правал сацыялістычнае сыстэмы савецкага мадэлю. Калі ўлада перайшла ў рукі Гамулкі, Польшча дала ўсе довады правалу гэтае сыстэмы, запачаткаванае Сталінам у 1929 г. першай пяцігодкай.

У польскіх масах мае вельмі глыбокія карані пераканаьне, што галеча, у якой яны жывуць, спрычыненая эканамічнай сыстэмай, якую накінула Масква, ды што савецкая галеча яшчэ большая. Але ёсьць і іншае. Палякі бунтуюцца, калі ім цьвердзяць, што савецкі камунізм — гэта найдасканалейшая эканамічная сыстэма, што Савецкі Саюз — гэта рай для работнікаў і сялян, што савецкая тэхніка й навука далёка перавысілі тэхніку й навуку буржуазную, ды што савецкая культура — гэта верх людзкіх дасягненьняў. У Польшчы якраз можна пераканацца аб бязглуздасьці гэткіх цьверджаньняў камуністычнае прапаганды.

Шмат Палякаў было ў Саветах; яны знаюць, што трэба думаць пра тамашні дабрабыт. Іншыя бачылі мільёны савецкіх жаўнераў, якія праходзілі праз іхні край. Паводзіны гэтых апошніх, спосаб, зь якім яны накідваліся на рэчы найменшае вартасьці, вымоўна гаварылі аб умовах іхнага жыцьця. Польшча — занадта заходняя краіна, каб ня ведаць, што робіцца на другім баку зялезнае заслоны. Як можна пераканаць Палякаў, што «Пабеда» тэхнічна дасканалейшая за «Шэўралета», за «Опэля» або за «Сітроэна», якіх яны час-ад-часу бачаць на сваіх дарогах? Як іх можна змусіць верыць, што апрануты падзіўному савецкія наведвальнікі ці турысты, якіх яны сустракаюць ды якіх ведаюць як інжынэраў, лекараў, артыстых ці высокіх ўрадоўцаў, — што яны жывуць лепш за Заходнікаў, якіх цяпер таксама шмат у Польшчы?

Для кажнага Паляка формула «Зроблена ў Францыі» ці «Зроблена ў Ангельшчыне» зьяўляецца ўжо гварантыяй дасканаласьці. Усё, што выраблена ў Польшчы асуджана на благую ацэну, што зроблена ў Саветах — на яшчэ горшую. Аж залішне наслухаўшыся гаворак, што радыё вынайшаў Попов, што самалёт выдумаў Жуковскі, што біялёгія й сельскагаспадарчая навука былі пераутвораныя тэорыямі Лысенкі, — Палякі помсьцяцца ў кабарэтах Варшавы, дзе яны вітаюць воплескамі частушкі, у якіх высьмейваюцца фантастычныя вынаходзтвы якога-небудзь прафэсара Рэбенкова ды геніяльныя тэорыі прафэсара Безразумава. Хопіць сьпеваку ўвесьці ў польскі тэкст песьні якое-небудзь расейскае слова, каб выклікаць выбух сьмеху...

Польскія інтэлектуалістыя маюць яшчэ й іншыя прычыны высьцерагацца ўсяго, што прыходзіць з Масквы. Найбольш балючым для іх зьяўляецца савецкія прэтэнсіі на культурнае пяршынство...

Калі дадаць да сказанага дзіцячую бязрадасьць «сацыялістычнага рэалізму» у малярстве, скульптуры й літаратуры, можна зразумець, чаму савецкі прэстыж вельмі нізкі ў інтэлектуальным асяродзьдзі ды ў асяродзьдзі моладзі. Апошнімі гадамі можна было часта пачуць на Захадзе, што калі камуністычная сыстэма ня будзе бездакладна зьнішчана, дык за колькі год можа быць запозна, бо новае пакаленьне станецца верным камунізму і будзе гатовае на заваёву сьвету.

Гэтая тэорыя, якая выдавалася лягічнай, ня вытрымала выпрабаваньня на фактах. Усё, што адбываецца ў Польшчы і ў Вугоршчыне, паказвае поўную няздольнасьць рэжыму выхаваць моладзь паводля сваіх прынцыпаў. Моладзь, якая пасьля вайны выйшла на цяг да камуністычнае ідэялёгіі, першая збунтавалася супраць дагматызму Сталіна. Забурэньні ў Пазнані, антысавецкія дэманстрацыі ў Варшаве, Гданску, Вроцлаве ды ў іншых мясцох Польшчы, дэманстрацыі ў Будапэшце — гэта былі перш за ўсё справы моладзі. У Варшаве й Пазнані вялікая бальшыня моладзі належала да адзінае легальнае арганізацыі, якая ставіла за заданьне выхоўваць у моладзі пачуцьцё любові да камуністычнае сыстэмы і да еійнае бацькаўшчыны — Савецкага Саюзу. Інтэнсыўнае напіханьне мазгоў, праводжанае над моладзяй, якраз выклікала ў яе найбольш глыбокі й энэргічны бунт.

(Далей будзе)

Беларускія спартоўцы ў Мэльбурне

У нядаўна адбытых XVI міжнародных алімпійскіх гульнях брала ўдзел 9 прадстаўнікоў Беларускае ССР. Вось што пісала пра іх газэта «Чырвоная Зьмена» з 22. XI. 56:

1. **Арнольд Чарнушэвіч.** Той, хто бачыў выступленьне гэтага таленавітага фэхтавальшчыка, ня мог не зьвярнуць увагі на ягоную выключна адточаную тэхніку, на тактычную сталасьць, выдатнае фізічнае загартаваньне. Шпага Арнольда ў умелых руках, і ня верыцца, што гэты хлапец толькі ў сакавіку сёлетняга году завяваў тытул майстры спорту. Улетку, у матчы СССР—Францыя Чарнушэвіч упэўніна паспрабаваў сябе ў баёвых сустрэчах паядынках з замежнымі фэхтавальшчыкамі. Ягонаму майстэрству й тэмпэраменту ўступілі дасьветчаныя французскія змагаьнікі. Разам з таварышамі па камандзе Чарнушэвіч забясьпечыў беларускаму калектыву пяршынства па шпазе на Спартакіядзе народаў СССР.

2. **Міхаіл Крываносаў.** Імя гэтага праслаўленага беларускага лёгкаатлёта вось ужо год ня выходзіць із старонак спартыўнага друку ўсяе зямное кулі. Майстэрства Крываносава расьце не гадамі, а днямі. У жнівені 1954 г. на пяршынстве Эўропы ў швайцарскім горадзе Бэрне ён завяваў свой першы сусьветны рэкорд. За два гады Міхаіл шэсьць разоў абнаўляў рэкорднае дасягненьне. Гісторыя лёгкай атлётыкі, бадай, больш не ведае падобных прыкладаў. Сёлета зьвілася цэлая пляяда моцных канкурэнтаў, у першую чаргу ў васобах Амэрыканцаў Коналі і Блеера. (Крываносаў здабыў на Алімпіядзе 2-е месца, уступіўшы пяршынство Амэрыканцу Коналі — А. Б.).

3. **Анатоль Юлін.** Чэмпіён Эўропы ў бар'ерным бегу на 400 мэтраў.

4. **Валянтын Наумаў.** Наўрад ці калінебудзь марыў трапіць на старт Алімпійскіх гульняў 19-гадовы электразваршчык Берасьцейскага рачнога порту. На сваёй роднай рацэ Мухавец ён, як і шмат хто зь ягоных аднагодак, навучыўся вясляваць. Спачатку гэта былі лёгкія прагулкі на лодцы, якія неўзабаве перарасьлі ў захапленьне. У 15 год Валянтын стаўся чэмпіёнам гораду й вобласьці, атрымаў таксама першае месца ў СССР сярод маладых і другое месца на Спартакіядзе народаў СССР. У Мэльбурне Наумаў удзельнічаў у весляваньні на байдарцы-адзіночцы на 1000 мэтраў.

5. **Марыя Іткіна і Вольга Кашалёва.** Абедзьве спартсмэнкі ўдзельнічалі ў змаганьні па лёгкай атлётыцы. У сьпісе мацнейшых у сьвеце ў бегу на 200 мэтраў Іткіна займае другое месца. Яна зьяўляецца рэкардсмэнкай Эўропы на 200 мэтраў і рэкардсмэнкай сьвету на 400 мэтраў.

6. **Аляксандар Аўсянкін.** Прадстаўнік старэйшага пакаленьня беларускіх фэхтавальшчыкаў. Вельмі дасьветчаны баец на рапірах. У складзе беларускае каманды выступаў на Спартакіядзе ў Маскве і забясьпечыў беларускаму калектыву трэйцяе прызавое месца.

7. **Уладзімер Булатаў.** Адзін зь лепшых скакуноў з жэрдкай. Асабісты ягоны рэкорд — 4 м. 40 цм.

8. **Аўген Сакалоў.** Бягун на сярэдніх дыстанцыі. У 1955 годзе разам зь сябрамі спартовага клюбу Міністэрства Абароны адабраў у амэрыканскіх спартсмэнаў сусьветны рэкорд у эстафэце 4 х 800 мэтраў.

☆

Як ведама, спартоўцы 16-ці савецкіх рэспублік, прадстаўнікі 16-цёх паасобных народаў, загнаныя ўсе ў вадну «савецкую» спартовую дэлегацыю, занялі на XVI-й Алімпіядзе першае месца. Як і трэба было спадзявацца, расейска-бальшавіцкая прэса набівае цяпер сабе з гэтага прапагандовы капітал. «Праўда» зь якім-жа прысмакам зьмяшчае вылаўленыя з заходняе прэсы радкі (бяручы іх у двукосьсе) пра сілу, спрыт, вытрываласьць і ўсе іншыя якасьці «**рускіх**» спартсмэнаў. Беларускаму чытачу, паведамляючы пра беларускіх удзельнікаў Алімпіяды ды зьмяшчаючы іхныя фатаграфіі, «Чырвоная Зьмена» паказала Крываносава з «БССР» на грудзёх. У Мэльбурне «Б» было заменена на «С». «Праўда»-ж, пры дапамозе адпаведна павырываных цытат з заходняе прэсы падменьвае цяпер «беларускіх» (летувіскіх, украінскіх і г. д.) на «рускіх». Гэтая грубая нацыяналістычная афэра і вытлумачвае той алімпійскі парадокс, дзе з аднаго боку змагаюцца прадстаўнікі кажнага паасобнага народу, а з другога — сабраны сілай зброі канглямэрат нацыяў, што здабывае славу свайму заваёўніку.

XVI-я Алімпійскія гульні кінулі яшчэ раз сьвятло і на гэную дзяржаўную «суверэннасьць» БССР, пры якой ейны «незалежны» прадстаўнік ад імя беларускага народу ахайвае ў АЗН вугорскія паўстанцаў, а беларускія спартоўцы ня маюць права выступіць ад імя свайго народу.

А. Б.

Зь беларускага жыцьця

СУСТРЭЧА НОВАГА ГОДУ Ў НЬЮ ЁРКУ

Ужо сталася традыцыяй у Нью Ёрку супольна сустракаць Новы Год. Сёлета гэтую сустрэчу ладзіла Акруговая Управа Беларуска-Амэрыканскага Задзіночаньня ў Lenox Hall гораду Нью Ёрку.

31 сьнежня сабралася лічная беларуская грамадзкасьць, каб супольна правесьці стары ды сустрэць Новы Год, каб спаткацца з прыяцелямі й знаёмымі, пагутарыць ды закусіць пры супольным сталe, а то й прытупнуць пад гукі аркестры.

На вечары Беларусы мелі нагоду гасьціць дастойных гасьцей Спадара Старшыню Рады БНР інж. М. Абрамчыка і Маэстро П. Конюха, якія ўганарылі вечар сваёй прысутнасьцяй.

Старшыня Акруговай Управы Сп. К. Мерляк вітаў усіх прысутных з Новым 1957 Годам. Вечар прайшоў у запраўды прыемным настрої і кажны зь вялікай колькасьцяй узаемных пажаданьняў распачаў новы 1957 год.

К. Мельнік

БЕЛАРУСКАЯ ЯЛІНКА Ў МЮНХЭНЕ

7-га студзеня ў кантыне Радыя «Вызваленьне» быў наладжаны калядны вечар для беларускае калёніі ў Мюнхэне.

А 3-ій гадзіне папаўдні пачалі зьбірацца сем'і зь дзяцьмі каля прыгожа ўбранае ялінкі. Урачыстасьць пачалася праслухоўваньнем дзьвюх калядных радыяпраграмаў, якія былі перад тым падаваныя на бацькаўшчыну: Каляднае Пасланьне Ўладыкі Васіля, архіяпіскапа БАПЦ, аформленае рэлігійнымі сьпевамі, і гутарку «У сьвяты калядны вечар».

Пасьля радыёвых праграмаў ялінка асьвятлілася агнямі і вакол яе, пад гукі акардыёну, дзеці пайшлі ў карагод, сьпяваючы калядныя песьні. Неўзабаве зьявіўся Дзед-Мароз (сп. Ляўковіч). Ён раздаў дзецям падарункі і заклікаў іх паказаць перад ялінкаю свае мастацкія здольнасьці.

Сямігадовая дзяўчынка Ліля Гіцкая, разам з чатырохгадовай сястрычкай Анітай выканалі танец «Сьняжынкі», а пасьля прасьпявалі дуэтам дзіцячую песеньку. Ліля таксама выканала танец «Лявоніху» і прадэклямавала верш «Краўчыха» ды адзін верш пагішпанску, а ейны брат Сяргей Гіцкі прадэклямаваў верш «Мароз». Толік Чайкоўскі выступіў зь вершам «Цыбуліна», а Рая Станкевіч прачытала верш Гаруна «Ты мой брат».

Дзіцячыя выступленьні зрабілі мілае ўражаньне. Пасьля гэтага быў зроблены пачастунак для дзяцей.

Ведамая беларуская сьпявачка сп-ня Вержбаловіч прасьпявала тры народныя песьні, а таксама дуэт «Дзед і баба» і сп. С. Галіна Ганчарэнка грала на акардыёне, праводзіла зь дзецьмі карагоды ды сьпявала жартоўныя песьні.

Весела прайшоў калядны вечар. Вялікае задаваленьне мела на толькі беларуская калёнія, але й прадстаўнікі іншых нацыянальнасьцяў — працаўнікі радыя «Вызваленьне».

Жанчынам-арганізатарам дзіцячае самадзейнасьці й ялінкі выказваецца шчырая падзяка.

Прысутны

У БЕЛАРУСКА-АМЭРЫКАНСКІМ ЗАДЗІНОЧАНЬНІ

23 сьнежня 1956 г. адбыўся ў Нью Ёрку 4-ы Культурна-Асьветны Сход, ладжаны Беларуска-Амэрыканскім Задзіночаньнем. На ім др. Я. Станкевіч меў рэфэрат пра пару «Нашай Нівы» ў беларускім адраджэнскім руху, сп. Антон Адамовіч прачытаў апавяданьне з твораў Максіма Гарэцкага, а Юрка Станкевіч праверў жывую газэту.

НА ДАПАМОГУ ВУГОРЦАМ

У нядзелю 9-га сьнежня 1956 г. сп. сп. А. Грыцук і М. Ганько перадалі сакратару Канадыйскай Вугорскай Фэдэрацыі, што займаецца дапамогай уцекачом з Вугоршчыны, чэк на 100 даляраў, як ахвяру на дапамогу Вугорцам ад Згуртаваньня Беларусаў Канады.

НАВУЧАНЬНЕ ЗАКОНУ БОЖАГА

У нядзелю 9-га сьнежня 1956 г. адбылася першая лекцыя Закону Божага для дзетак мясцовых вернікаў парахвіі Сьв. Кірылы Тураўскага ў Торонто. Лекцыі вядзе а. Мацукевіч. Яны будуць адбывацца кажнае нядзелі а 2-ой гадзіне ў сьвятліцы Згуртаваньня Беларусаў Канады ў Торонто пры № 1000 Дандэс вуліцы.

Ліст у Рэдакцыю

Паважаны Спадару Рэдактар!

Надрукуйце, калі ласка, у Вашай газэце наступнае:

Тэкст сёмага зь верху абзацу майго артыкулу «Сіла праўды», перададзенага праз радыё і надрукаванага ў «Б-не» № 49 (331), з 2-га сьнежаня 1956 г., з тэхнічных прычынаў стаўся недакладным і праз гэта няправільна выказвае зьмест мае думкі. Замест надрукаванага, трэба чытаць гэтак:

«39 год таму бальшавіцкія змоўнікі, або «кропля ў моры», як назваў сваю партыю сам Ленін, выкарыстаўшы стомленасьць пасьля вайны, ашукалі пільнасьць нацыянальна-рэвалюцыйных імкненьняў народаў расейскае імпэрыі. Аслабіўшы сілу іхнага супраціву правакацыйнымі лёзунгамі накшталт «самавызначэньня аж да аддзяленьня», гэтыя бальшавіцкія контррэвалюцыянэры пасьля лютаўскай рэвалюцыі пачалі падбіваць адну за другой маладыя рэспублікі».

З пашанаю

У. Д-і

АД ВЫДАВЕЦТВА «БАЦЬКАЎШЧЫНЫ»

Абвешчаны раней месяц студзень 1957 году месяцам таннай беларускай кніжкі на просьбу некаторых нашых Прадстаўніцтваў працягваецца яшчэ й на месяц люты 1957 году.

НАШЫЯ ПРАДСТАЎНІЦТВЫ

АНГЕЛЬШЧЫНА:
Mr. Aleksander Laszuk, 97 Moore Park Rd, London, S. W. 6.
АРГЕНТЫНА:
Asociacion Bielorusa en la Argentina, Calle Coronel Sayos 2877, Valentin Alsina, p-cia Buenos Aires.
АЎСТРАЛІЯ:
Mr. A. Vasilenia, 39 Edwin St. Croydon, N. S. W.
Mr. A. Moroz, 109 Morrison Rd, Midland Junction, Western Australia.
Mr. M. Palashuk, 33 Chigford St. Fairfield-Melbourne, Vic.
БРАЗЫЛІЯ:
C. Cimafiejcyk, Prasa 76, Tiridentes, Curitiba — Parana.
БЭЛЬГІЯ:
Mr. Vasil Ščečka, 19, Place Hoover, Louvain.
ЗЛУЧАНЫЯ ШТАТЫ:
Mr. L. Bielenis, 2042 W. St. Paul Ave, Chicago 47, Illinois.
Mr. B. Danilovich, 303 Howard St., New Brunswick, N. J.
Mr. Ul. Duniec, 814 Brayton Ave. Cleveland 13, Ohio.
КАНАДА:
Mrs. N. Akula, 57 Riverdale Ave. Toronto, Ont.
НОВАЯ ЗЭЛЯНДЫЯ:
Mr. Marian Karanieuski, 88 Hercules Drayve, Roxburg — Hydro.
ФРАНЦЫЯ:
Mr. V. Mickievič, 47, Bd de Bezons Sartrouville (S. et O.).
Mr. Bonifacy Prytycki, 112, rue d'Alger, Roubais (Nord).

БАЦЬКАЎШЧЫНА

Беларускі тыднёвік палітыкі, культуры й грамадзкага жыцьця.
Выдавец: Уладзімер Бортнік
РЭДАГУЕ КАЛЕГІЯ
Артыкулы, падпісаныя прозьвішчам або ініцыяламі аўтара, не заўсёды выражаюць пагляды Рэдакцыі. Незамоўленыя рукапісы назад не зварочваюцца. Рэдакцыя адказвае на лісты толькі пасьля далучэньня паштовае маркі або міжнароднага паштовага купону.